

О С О Б Е Н О М Н Е Н И Е

**НА СЪДИИТЕ ОТ КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД МЛАДЕН ДАНАИЛОВ,
НЕНО НЕНОВСКИ, МИЛЕНА ЖАБИНСКА, ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ,
ПЕНЧО ПЕНЕВ И АЛЕКСАНДЪР АРАБАДЖИЕВ
ПО КОНСТИТУЦИОННО ДЕЛО № 1/1991 г.**

Съдиите от Конституционния съд, подписали решението от 20 април 1992 г. по конституционно дело № 1/1991 г. с особено мнение по точки 1 и 3 от диспозитива, поначало считаме, че не съществуват условия за взимане на решение по делото. Въпреки това изразяваме следното свое становище по въпросите, които съставляват негов предмет:

1. Основният въпрос е повдигнатият от народни представители от Седмото Велико Народно събрание спор за конституционността на Движението за права и свободи (ДПС). От изложените в първоначалното искане, както и в допълнителната молба, подадена от народни представители от 36-то Народно събрание, твърдения става ясно, че конституционността на ДПС като политическа партия се оспорва на две основания, които се свързват с две разпоредби от Конституцията на Република България. Едното е това по чл.11, ал. 4, другото – по чл. 44, ал. 2 от Конституцията.

Разрешението, което е изградено върху едното от основанията и се десезира от второто, неоправдано стеснява правомощията на Конституционния съд.

На Конституционния съд е поверено да се произнася по спорове за конституционността на политическите партии и сдружения. Предмет на тези спорове следователно са въпроси от висш, конституционен порядък. Те не са от компетентността на други

държавни органи, включително и на съдилищата. Компетентността на Конституционния съд не може да се окаже ограничена от това, че други органи също притежават правомощия, които засягат образуването, дейността и прекратяването на политическите партии. В този смисъл правомощието на Върховния съд по чл. 23, ал. 1 от Закона за политическите партии (ЗПП) във връзка с тяхното разпускане не се покрива с правомощието на Конституционния съд да се произнася по спорове за конституционността им, дори и в случаите, когато такъв спор е повдигнат с оглед на дейността на една политическа партия.

Разрешавайки спор за конституционността на дадена политическа партия, Конституционният съд не е ограничен в преценката си от гледище на едно или друго основание за противоконституционност, нито от определен етап от развитието на съответната партия (образуване и функциониране). Това произтича и от определените от Конституцията място и функции на Конституционния съд, както и от директното разпореждане на чл. 22, ал. 1, изр. 2 от Закона за Конституционния съд (ЗКС).

Още повече това е така, като се има предвид, че става дума за конституционността на една политическа партия, която не е едно застинало образуване, а реална политическа сила, получила място в политическия живот в страната в резултат и на демократично проведени избори.

Твърди се, че с дейността си ДПС ограничава упражняването на правото на свободно сдружаване (чл. 44, ал. 1 от Конституцията), прегражда действието на принципа на политическия плюрализъм (чл. 11, ал. 1 от Конституцията), подлага части от българското население на етническа асимилация (чл. 29, ал. 1 от Конституцията) или провежда дейност, последица от която е етническото

и религиозно противопоставяне на населението (чл. 44, ал. 2 от Конституцията). Тези твърдения се отнасят пряко до характеристиката на движението като субект на политическия живот с функции на политическа партия. Обхващат се също и от правомощието на Конституционния съд по чл. 149, ал. 1, точка 5 от Конституцията да разреши спора за конституционността на ДПС с оглед на всички основания, които имат значение за конституционността на една политическа партия. Споменатите твърдения се съдържат в искането, те имат значение върху плоскостта именно на Конституцията, защото засягат нейни основни начала и гарантирани от нея основни човешки права и свободи. Ето защо Конституционният съд е компетентен да ги разгледа и да ги вземе предвид при произнасянето по спора.

По тези съображения е неправилно прекратяването на производството по делото в частта му, в която искането за обявяване противоконституционността на ДПС е основано на чл. 44, ал. 2 от Конституцията (точка 3 от диспозитива на решението). Съществуването на закон, който предвижда ред за разпускане на политическите партии, когато те извършват определена дейност, при това закон, приет преди Конституцията (ЗПП), не е в състояние да накърни нейното върховенство и да ограничи както приложението й, така и правомощията на Конституционния съд. "Редът за прекратяване", за който говорят чл. 11, ал. 3, изр. 2 и чл. 44, ал. 3 от Конституцията не е идентичен с произнасяне "по спорове за конституционността на политическите партии" по чл. 149, ал. 1, точка 5.

Друг е въпросът за изхода на спора на основанието, останало неразгледано. Разрешаването му е в зависимост от доказателствата, които биха били събрани и обсъдени в хода на разглеждането.

2. Основанието, на което е разгледано (и отхвърлено според точка 1 от диспозитива на решението) искането, е сведено до чл. 11, ал. 4 от Конституцията. Тази конституционна разпоредба гласи: "Не могат да се образуват политически партии на етническа, расова или верска основа, както и партии, които си поставят за цел насилствено завземане на държавната власт."

За да се даде обективен отговор на въпроса дали ДПС е противоконституционно на това основание, е необходимо да се разкрие съдържанието на разпоредбата на чл. 11, ал. 4 от Конституцията в първата ѝ част, т.е. в частта, която се визира от искането и която въздига в нарушение на Конституцията самото образуване (в смисъл и на съществуване) на политическа партия на етническа и/или верска основа, без да се има предвид нейната дейност. (Доколкото дейността сама по себе си може да обуслови друго основание за противоконституционност.)

Тълкуването на тази разпоредба в определена последователност, взета сама за себе си, в съотношение с други конституционни норми и чрез съпоставката ѝ с нормите на международното право, показва най-напред подчертано защитната ѝ функция. Поради това, че се намира в чл. 11 и следва ал. 1 и 2, ал. 4 закономерно е една от гаранциите за осигуряване действието на принципа на политическия плурализъм. Партия, която обсебва изцяло политическото пространство в рамките на дадена част от населението с общи етнически или религиозни характеристики и то само заради притежаването на тези характеристики, очевидно осуетява проявлението на политическия плурализъм. Освен че има значението на общо начало на Конституцията, което, от една страна, се отнася до политическите партии в качеството им на механизъм, чрез който

политическият плурализъм действува, ал. 4 има, от друга страна, и по-общ смисъл. Той се изразява в защитната функция на разглежданата разпоредба по отношение на националното и държавно единство на България (абз. 4 от преамбюла, чл. 2, ал. 1 и чл. 44, ал. 2 от Конституцията). По този начин ал. 4 на чл. 11 се явява част от системата от конституционни норми, които защитават суверенитета, териториалната цялост на страната и единството на нацията. Съществуването на такива норми е естествено и исторически обяснимо. Съхраняването на националното и държавно единство на България е историческа задача и основна ценност, защитавана от Конституцията. Конституцията ~~е~~ преднамира. Тя не е възникнала при приемането на Конституцията и не е създадена от нея. Конституцията само я провъзгласява и защитава.

Конституцията се основава върху идеята за единството на България и отрича противопоставянето по етнически, религиозен или езиков признак. Все с оглед на тази функция трябва да се подчертае, че Конституцията не цели да предостави известен обем от права на определена категория граждани и да откаже същите права на друга категория или група граждани. В този смисъл разпоредбата на чл. 11, ал. 4, доколкото в нея може да се открие забранителен характер, не е предназначена да ограничи упражняването на едно право (в случая правото на сдружаване) от лица, които свободно се самоопределят етнически по определен начин или изповядват религия, различна от традиционната в България. Обратно - недопустимостта на такива ограничения е подчертана в разпоредбата на чл. 6, ал. 2, включително и на ограничения на правата, основани на етническа принадлежност и религия. Следователно "ограничението" на чл. 11, ал. 4 за образуване на политически партии на етническа или верска основа трябва да се свърже

с отбелязаната вече функция за защита срещу дезинтегриращото действие на политически организации, формирани и функциониращи в затворените рамки на една общност, образувана по етнически или верски признак. Такава организация е противоконституционна по дефиниция, защото формира политическа воля в обособените и ограничени рамки на една общност и изразява тази воля само в интерес на дадената общност, като изолира и обособява общността и по този начин я противопоставя на останалата част от населението. Така връзката на чл. 11, ал. 4 с останалите посочени разпоредби от Конституцията, които защитават националното и държавно единство на България, става ясна. Тази връзка обяснява смисъла на разглежданата част от разпоредбата. Вижда се още и това, че разпоредбата на чл. 11, ал. 4 в същата част не съставлява ограничение, основано върху етническа принадлежност или религия, респективно ограничение на правото на сдружаване (чл. 11, ал. 1 от Конституцията), което гражданите могат да упражняват като образуват сдружения и по етнически (етнокултурен) и по някакъв друг общностноопределящ белег, без тези сдружения да извършват политическа дейност, присъща само на политическите партии (чл. 12, ал. 1 и 2 от Конституцията). Такова значение и такъв смисъл разпоредбата няма.

Самата тя обаче предпоставя съществуването на лица, които свободно се самоопределят етнически по определен начин или принадлежат към вероизповедание, различно от традиционното за страната. Етническите, религиозните и езикови различия се признават от Конституцията, а възможността да се упражняват права, които произтичат от такива различия, Конституцията гарантира (чл. 6, ал. 2, чл. 29, ал. 1, чл. 36, ал. 2, чл. 37, ал. 1, чл. 44, ал. 2, чл. 54, ал. 1), т.е. в нея основните човешки

права и свободи на всички български граждани, независимо от тяхната етническа, религиозна или езикова принадлежност, са признати и защитавани, включително правото им да участвуват в политическия и културен живот на страната, да изповядват и практикуват собствената си религия, да изучават и да си служат с майчиния си език. Нещо повече: защитата срещу насилствена асимилация (чл. 29, ал. 1) и възможността да се развива своя култура в съответствие с етническата принадлежност (чл. 54, ал. 1) показват, че Конституцията брани етнокултурната самобитност от действия, които са в състояние да застрашат самото ѝ съществуване. Доминиращ в Конституцията обаче е принципът на защита на индивидуалните права (включително и на въпросните), като не е предвидено (заради подчертаната защитна функция спрямо единството на страната и политическия плурализъм) предоставянето на колективни политически права на етнически или религиозни групи.

Избирайки този път, Конституцията държи сметка за историческите обстоятелства, при които са се създали визираните от нея етнически и/или религиозни различия. Те са специфични за България и не са еднакви с тези в други страни от Централна или Източна Европа, в които този проблем е продукт главно на териториални прекроявания вследствие на войни (предимно на Първата световна война).

От друга страна, принципът, според който основните човешки права и свободи принадлежат на личността, а не на някаква група и подлежат на индивидуална, а не на колективна защита, възприет от българската Конституция, е в съгласие със сегашното състояние на позитивното международно право.

Това е другият въпрос, който се повдига: дали чл. 11, ал. 4 не противоречи на общопризнатите норми на международното право. По наше мнение този въпрос поначало не се обхваща от тълкуването и прилагането на чл. 11, ал. 4 и поради това няма място за съпоставката му с чл. 5, ал. 4 от Конституцията, респ. за довод, че противоречи на чл. 5, ал. 4. Според тази разпоредба международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила за Република България, са част от вътрешното право на страната и имат предимство пред тези норми на вътрешното законодателство, които им противоречат. Характерът на конституционните норми - като ред за приемане и изменение, като "върховен закон" (чл. 5, ал. 1), въпреки че Конституцията ги поставя по-високо от "вътрешното законодателство" и поради това те не са част от него по смисъла на чл. 5, ал. 4. В подкрепа на това разбиране е и чл. 149, ал. 1, точка 4 от Конституцията, според която Конституционният съд се произнася по съответствието на сключените от Република България международни договори с Конституцията, както и за съответствието на законите с общопризнатите норми на международното право и с международните договори, по които България е страна. Следователно в първата хипотеза е даден приоритет на Конституцията (спрямо международните договори), а във втората - на нормите на международното право (по отношение на законите). И за да се ратифицира и стане част от вътрешното право един международен договор, който противоречи на Конституцията, най-напред трябва да бъде изменена тя по предвидения в нея ред. Точно този проблем стои пред някои страни - членки на Европейската общност, които трябва да изменят своите Конституции, за да могат да ратифицират споразумения, които засилват интеграцията в рамките на общността.

Независимо от изтъкнатото относно съотношението на Конституцията и специално на чл. 11, ал. 4 с нормите на международното право, трябва да се отбележи, че тази разпоредба не им противоречи. Международноправният акт в третираната област, който България е ратифицирала, обнародван е и е влязъл в сила (ДВ, бр. 43 от 1976 г.), е Международният пакт за гражданските и политическите права, чийто чл. 27 гласи: "В държави, в които съществуват етнически, религиозни или езикови малцинства, лицата, принадлежащи към тези малцинства, не могат да бъдат лишавани от правото да имат съвместно с другите членове на своята група собствен културен живот, да изповядват и практикуват собствената си религия или да си служат с родния си език". Съдържанието на текста показва, че той прогласява права, които българската Конституция признава. Специално във връзка с правото на свободно сдружаване (чл. 22, точка 1 от пакта), са предвидени и основания за неговото ограничаване (чл. 22, точка 2 от пакта): "Упражняването на това право не подлежи на никакви ограничения освен на такива, предвидени със закон и които са необходими в едно демократично общество в интерес на националната сигурност, обществената безопасност, обществения ред, за защита на народното здраве и морал или за защита на правата и свободите на другите". Може да се заключи, че общопризнат принцип на международното право е допустимостта да се ограничи упражняването на правото на свободно сдружаване, респ. образуването на политическа партия, която застрашава националната сигурност. Може да се заключи също така, че като се схваща като част от една система от разпоредби, предназначени да защитят националното и държавно единство на България ("националната сигурност" в най-широк смисъл) чл. 11, ал. 4 от Конституцията налага "ограничение", което не противоречи

на общопризнатите принципи и норми на международното право, съответно на международен договор, по който България е страна.

Аналогични са и разрешенията на Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, приета от Съвета на Европа, за членство, в който България кандидатства. (Вж. чл. 11 относно правото на сдружаване и условията за неговото ограничаване и чл. 14, според който упражняването на правата и свободите, изложени в Конвенцията, следва да бъде осигурено без всякаква дискриминация, включително и основана на език, религия или етническа принадлежност.)

Това е съдържанието на сегашното позитивно международно право, което не предоставя изрично колективни политически права на етнически и религиозни групи. Необходимо е съвременното състояние, изложено тук в буквалния му вид, да е ясно, за да се гледа на българската Конституция, респективно на чл. 11, ал. 4 от позициите на реално постигнатото в международноправен план. От друга страна, не може да не се констатират кълновете на едно развитие, предизвикано от събитията в Централна и Източна Европа (с отбелязаната вече уговорка за България), в идеите относно правното положение на онези части от населението на дадена страна, които са обособени по етнически, религиозен или езиков признак. Те намират израз в предложението за Европейска конвенция за защита на малцинствата, изработено от консултативен орган на Съвета на Европа, без още да се е превърнало в международноправен инструмент. В предложението е дадено определение на понятието "малцинство" и е счтено за необходимо да се признаят права, които принадлежат не само на лицата, членове на дадено малцинство, но и на малцинствата като такива. Същевременно, в изготвен от

тях съпроводителен доклад авторите на предложението отчитат, че този принцип не отразява досегашното положение в позитивното международно право и поради това отбелязват, че не бива да се преувеличава разликата между двете системи за защита, още повече че само един от предложените текстове предоставя право на групата - право на малцинствата да бъдат защитавани срещу дейност, която може да застраши съществуването им. А във връзка с правото на сдружаване се посочва, че то трябва да бъде упражнявано в съгласие със съответното национално законодателство и не се цели да се разреши на малцинствата да образуват политически партии на основата само на това, че членовете им принадлежат към съответното малцинство.

Отбелязването на тази тенденция в мисленето по отношение на колективните права е за да се подчертае още веднъж, че българската Конституция не се отклонява нито от постигнатото в международното право, нито от реално достижимото. Впрочем, настоящето изложение няма за цел да обоснове и защити евентуално рестриктивния характер на една конституционна норма - чл. 11, ал. 4, нито да ѝ придаде приемлив вид. Целта му е да се определи точното място на тази разпоредба, която се явява пресечно място на две категории ценности. Без на едните да се придава значение на приоритетни, или едните да се подценяват за сметка на другите, чл. 11, ал. 4 от Конституцията съставлява "мярата", в която правата на личността могат да се осъществяват. В този смисъл **тя** се явява "ограничение" или "забрана".

За да се обобщят изложените съображения, е необходимо да се изтъкне, че когато в чл. 11, ал. 4 от Конституцията се употребява изразът "на етническа или верска основа", се има предвид политическа партия, формирана в ограничените рамки на

съответната общност (етническа или религиозна), която (партия) обхваща в членската си маса предимно представители на тази общност, към тази общност принадлежат привържениците ѝ и избирателите ѝ, изгражда политическата си платформа върху ценности и цели, принадлежащи на общността. Когато притежава тези характеристики, една политическа партия е противоконституционна. В този смисъл действащата Конституция е съобразена с общопризнатите принципи и норми на международното право, създадени за да защитят етническата, религиозна и езикова самобитност (идентичност) на една общност. Именно в това се състои необходимият и достатъчен предел на защита, защото надхвърлянето му би създавало конфликтно положение с други утвърдени принципи и най-вече с принципа на суверенитета, единството на нацията и териториалната цялост на страната.] Една затворена партия легитимира съответната общност като "политическа единица", превръща самата общност в политически субект, който участва в политическия живот (чрез участието си в осъществяването на политическата власт или влиянието си върху властта), за да постигне цели, непопадащи в рамките на определеното от Конституцията като политическа дейност. Едно е да се поддържа и съхранява културната самобитност на една общност, друго е да се формира и изразява политическа воля. Предоставянето на такова колективно право на общността би довело до засилване на антагонизма между общността и държавата, защото на общността се дават правомощия да представлява една група по отношение на държавата, която представлява интересите на цялото население. От друга страна, последица от такова колективно право е и ограничаването на правата и свободите - както на членовете на дадената общност, така и на представители на останалата част от населението. Свободата на избор на лице от общността между доброволната

асимиляция с останалата част от населението и запазването на собствени общностнообразуващи отличителни белези е застрашена - тя може да не бъде призната от органите на общността, които обикновено се стремят за запазване на своето единство и сила.

3. Като се вземе за основа това разбиране на чл. 11, ал. 4 от Конституцията, разрешението на спора за конституционността на ДПС трябва да бъде в смисъл, че движението, разглеждано като организация, която осъществява политическа дейност, присъща само на политическите партии, е противоконституционно.

При прилагането на изложеното разбиране за съдържанието на чл. 11, ал. 4 от Конституцията е нужно изясняването му в още една насока. Според текста не могат "да се образуват" политически партии на етническа или верска основа. Буквалното му тълкуване може да го обезсмисли. Упражнявайки правомощието си по чл. 149, ал. 1, точка 5 от Конституцията, Конституционният съд се произнася по спорове за конституционността на вече образувани (включително и вписани по реда, предвиден в ЗПП) партии, на съществуващи партии. Налага се изводът, че употребеният израз ("образуват") трябва да се разбира не само в смисъл на формиране, но и на съществуване, осъществяване на дейност и т.н. Обратното би означавало контролът за конституционност във фазата по същинското образуване да се осъществява от Софийския градски съд, а на Конституционния съд да е предоставено правомощие, което той не може да упражни в нито един момент.

Движението за права и свободи е изградено и осъществява политическа дейност на етническа и верска основа по смисъла на чл. 11, ал. 4 от Конституцията и поради това е противоконституционно, защото:

а) Възникването на ДПС като (политическо) сдружение действително става в период, когато в страната се създават условия за преминаване от тоталитарен модел на управление към демократично управление, основано върху принципа на политическия плурализъм. В тези условия става възможно свободно да се упражнява правото на сдружаване и израз на това право е и създаването на ДПС. Без да може да се прецени на каква обществена основа е станало това като количествен параметър, зараждането и учредяването му е пряка и непосредствена последица от действията на тоталитарния режим спрямо част от българското население. От гледище на характеристики (или белези) на тази част, тя лесно се поддава на идентификация. Достатъчно е да се вземат предвид събитията, свързани с т.нар. възродителен процес и извършените по времето му извращения спрямо българските граждани с турско етническо самосъзнание или изповядващи ислямско вероизповедание. Грубото посегателство на основни човешки права, включително насилствена смяна на имената на тези граждани, се извършват по отношение на споменатите групи, определени по етнически и верски признак. Протеклото през лятото на 1989 г. масово изселване в Република Турция става от лица, принадлежащи към това население.

Стремещът за защита на погазените права е естествен и справедлив. В този смисъл създаването на ДПС се явява компенсаторен акт на самоидентификация. Именно това заявяват авторите на програмата на ДПС, за да обосноват учредяването на движението, наречено в уводната част на програмата Движение за права и свободи на етническите общности. Възстановяване на пълноправното положение на "мюсюлманското население" е в известен смисъл цел на движението. Без в разглежданата връзка да се анализира програмата, може

да се отбележи, че поставените в нея цели са до определен предел изцяло конституционносъобразни, защото са насочени към осигуряване на индивидуални права, които Конституцията гарантира. (При създаването на ДПС е в действие Конституцията от 1971 г.) Не е спорно, следователно, какъв е персоналният субстрат на движението и че инициаторите за неговото основаване са граждани с турско етническо самосъзнание и/или ислямско вероизповедание.

Впрочем, това в програмата е изрично заявено, като е декларирана "специфичната етническа и религиозна основа, на която е изградено "Движението...", както и чрез неколкото изтъкване на цели и задачи, които сочат на общностноопределящите признаци: език (турски) и религия (мюсюлманска).

б) Цитираният израз от програмата премахва всякакво двусмислие относно "основата" на ДПС, а данни в тази насока дават и редица други текстове от нея:

- т.1.1.: "Възвръщане на гражданското самочувствие на мюсюлманското население на територията на НРБ като пълноправни граждани;"

- т.1.3.: "Приобщаване на мюсюлманското население към социално-икономическия и общественно-политическия живот на НРБ;"

- т.т. 1.7.1., 1.7.2., 1.7.3. и 1.7.4.: "Изучаване на турски език в началните, основни и средни училища и възстановяване на специалността "турска филология", "Издаване на литература, списание и вестник на турски език"; "Организиране на предавания по радиото и телевизията, концерти на местни състави на турски език"; "Създаване на мрежа от културни клубове на малцинствата".

в) В общо взето бедния на програмни цели и задачи устав на ДПС, въз основа на който е извършена регистрацията и който е типичен устав на сдружение с нестопанска цел, както е отбелязано изрично в наименованието му, персоналната основа не личи. Данните от производството по регистрацията дават ограничени сведения в тази насока освен чрез състава на Централното оперативно бюро на ДПС. В него фигурират и лица, чиито имена (към м. март-април 1990 г.) не издават турско етническо самосъзнание. Всъщност е вярно, че някои от структурите на ДПС не са съставени изцяло от лица, принадлежащи към разглежданите общности. Това обстоятелство не променя персоналния облик на ДПС от гледище на този елемент на основата на организацията по смисъла на чл. 11, ал. 4 от Конституцията. Едва ли може да се допусне, че конституционната разпоредба изисква стопроцентова членска маса на дадена политическа партия, състояща се от лица, принадлежащи към съответната общност. Вярно е, че текстът не си служи с понятия от рода на "предимно", "изключително", "преобладаващо", "доминиращо" или др. п. Но това не е нужно. Не е прието от гледище на строеж на правната норма и на формулиране елементите на нейния хипотезис, още по-малко на конституционната норма, да включва подобни количествени критерии. Особено като се има предвид колко малко от правните явления съществуват в чист вид. Предоставено е на органите, които прилагат Конституцията, да извършат преценката, а преценката, която може да бъде направена за създателите на ДПС и за средите, в които то възниква, е в поддържания смисъл.

г) Освен това, дори и схващана само като персонален субстрат, основата на ДПС не се изчерпва със състава на учредителите му или на неговите членове. (Във връзка с последното е показателен отказът на ДПС да изпълни дадени от Конституционния

съд указания да предостави данни за състава на членската си маса и на ръководните му органи - на централно равнище и по места, както и за териториалното разположение в страната на неговите поделения и структури.)

Не може да не се вземе предвид електоралната база на движението. В резултат на участието си в изборите за Народно събрание, проведени на 13 октомври 1991 г., ДПС получава 418 168 гласове, които съставляват 7,55 % от всички действителни гласове (срв. решение № 302 от 21 октомври 1991 г. на ЦИК, ДВ, бр. 88 от 25 октомври 1991 г.). Съобразно разпределението на мандатите в Народното събрание, извършено от ЦИК, ДПС получава 24 мандата, разпределени по избирателни райони така: Благоевград - 2, Бургас - 2, Варна - 1, Добрич - 1, Кърджали - 6, Пловдив-окръг - 1, Разград - 3, Русе - 3, Силистра - 2, Търговище - 2, Хасково - 1, Шумен - 2 (срв. посоченото решение на ЦИК). Данните за изборите за народни представители показват още:

- От общо 31 избирателни района за избор на народни представители ДПС е регистрирало кандидати в 26 избирателни района; не са регистрирани кандидатски листи в районите Видин, Враца, Кюстендил, Михайловград, Перник (и други участници в изборите - партии, коалиции - не са регистрирали кандидати във всички избирателни райони. По отношение на ДПС това обстоятелство се отбелязва в контекста и на останалите данни по делото, които очертават "географията" на движението).

- В кандидатските листи се включват имената на общо 149 лица, като някои от тях - 16, са регистрирани в по два избирателни района. Сред кандидатите преобладават лица с турско етническо правосъзнание;

- ДПС е получило мандати в посочените 12 избирателни района.

Тези данни, съпоставени с данните, получени от Националния статистически институт (писмо № 02-01-4 от 30 март 1992 година) за броя на турското население в страната и относителния му дял спрямо общото население, дава възможност да бъде направен изводът, че ДПС е получило мандати в тези райони на страната, които са населени с граждани с турско етническо самосъзнание. (Съпоставката се улеснява от обстоятелството, че данните от статистическата справка са дадени по бивши окръзи, които в общини - с изключение на София-град и Пловдив - съвпадат с избирателните райони.)

Изводът се потвърждава от съпадението между данните за относителния дял на избирателите от въпросната категория и броя (съотв. процента) на получените гласове. Изключенията са в Благоевградския избирателен район, в който относителният дял на това население е само 0,7 %, а ДПС получава два мандата, което се обяснява с това, че в този район живеят българи мохамедани, както и в Сливенския избирателен район, където относителният дял на същото население е 6,4 %, без ДПС да получава мандат, докато получава един мандат във Варненския избирателен район, в който относителният дял на това население възлиза на 5,2 %. Изключение е също така и бившият Пловдивски окръг, в който разглежданата част от избирателното тяло е само 1,6 % - величина, която не може да се счита за показателна, тъй като за изборите бившият окръг е разделен на два района: Пловдив-град и Пловдив-окръг.

Анализът на изборните резултати може да бъде задълбочен. Той може да бъде и продължен чрез добавяне на резултати от избори-

те за кметове и общински съветници. (Напр. в общо 79 общи и от 15 бивши окръга, които освен посочените включват още Сливенски, Ловешки и Старозагорски, в 1529 населени места са избрани 614 кмета, които са представители на ДПС, като в някои общини преобладават именно такива - Якоруда, Кърджали, Момчилград, Джебел и др.)

Отбелязаните съвпадения не могат да бъдат пренебрегнати, независимо от това, че изборите се провеждат с тайно гласуване и поради това е трудно да се твърди, че известни групи избиратели са гласували по определен начин. Трябва, разбира се, да се отбележи и предпазливостта, с която поначало се използва справка на Националния статистически институт, защото тя е основана върху преброяване на населението от 1975 г. - последното, в което е отчитан етническият му състав, както и на прогнозни оценки.

д) Етническата и верска характеристика на основата, на която е изградено и осъществява политическа дейност ДПС, се допълва и потвърждава от ценностната система, върху която тази организация проектира програмните си цели и задачи и с оглед на която определя политическите си действия. Без отново да се възпроизвеждат посочените основни моменти от програмата на движението, може да се приеме, че те са ориентирани към определени части от населението на България. Че ДПС е създадено, за да апелира преди всичко към мюсюлманското население в страната. Именно това население (в случая се използва по-общият общностно-образуващ признак, тъй като двата признака често се съчетават) съставлява адресат на ценностите, идеите, целите и задачите на ДПС. Неговите групови и индивидуални (но доколкото индивидите принадлежат към групата) интереси изразява и цели да удовлетвори

движението. Това надхвърля споменатото "компенсаторно средство", защото дейността на движението става политическа.

Последното се потвърждава и с оглед на предизборната платформа на ДПС, изработена през м. септември 1991 г. и предназначена за изборите на 13 октомври с.г., въпреки че въпросната проблематика е по-скоро един силно изразен акцент в платформата. Друга особеност на този документ е, че понятията "малцинства", "религиозно-културни общности" и др. п., с които платформата е наситена, са използвани анонимно, без да се идентифицират конкретните общности.

Като се подчертае за пореден път, че отстояването на основни човешки права и свободи, които са предвидени в Конституцията за носителите на определени етнически или религиозни характеристики, е дейност в рамките на Конституцията, както и че правата на всички граждани в Република България са издигнати във върховен принцип и са неотменими (абз. 3 от преамбюла, чл. 6 и чл. 57, ал. 1 от Конституцията), същественото в даваната оценка и значимото на разглежданата плоскост са едностранчивостта, затвореността и обособеността на ДПС в ценностите, идеите, целите, политическата платформа. При това още в програмата, приета от основателите, движението си поставя в политическата област постигането именно на целите и защитата на интересите, заложили в самата програма.

е) Този характер на ДПС, насочен към обособяване на отделни общности, формиращи по етнически или религиозен признак, проличава и в разбирането, според което българската нация е сбор от разнородни културно-религиозни и етнически групи (т. 1.2. от програмата). Дали това е така от историческо гледище, е въпрос на историческата наука. Същественото е, че идеята е противоположна

на застъпената в Конституцията и е в този смисъл противоконституционна. Същото схващане лидер на движението е изразил на Конференцията на експертите по въпросите на малцинствата в Женева през 1991 г. Същият лидер квалифицира българите мохамедани в страната като "хора, принадлежащи на религиозно малцинство с мюсюлмански ритуал". Впрочем, тази формулировка обслужва провежданата етническа асимилация на това население, данни за което има по делото.

ж) Дейността на ДПС потвърждава направените вече изводи. Преценявана единствено с оглед на основанието по чл. 11, ал. 4 от Конституцията и доколкото от нея може да се съди за основата, върху която движението е създадено и функционира, неговата дейност също се отличава с ограниченост на интересите, които защитава, и целите, които преследва. Такъв белег носят законодателните инициативи, упражнени от парламентарната група на ДПС.

Такава картина пресъздават и многобройните материали, приложени към делото, в частта им, в която сочат на факти, непосредствено възприети и възпроизведени от длъжностни лица. Като такива тези материали имат характер на информация, която по смисъла на чл. 20, ал. 2 ЗКС е допустимо доказателствено средство.

Множеството на фактите, а те сочат прояви на враждебност между разглежданите общности и българското население, на извършване на политическа дейност на турски език, на ограничаване правата на българското население (особено в районите, в които то представлява "малцинство"), на съзнателно ескалиране на напрежение в тези райони, не позволява отделните случаи да се разглеждат като единични, сами за себе си. В тяхната съвкупност те придобиват характер на явление, което също показва етническата и верска основа на ДПС. На довода, според който подобни прояви

подлежат на установяване само чрез влезли в сила присъди, защото осъществяват евентуално състав на съответни престъпления, може да се отговори чрез позоваване на обръщение към нацията на президента на Републиката д-р Желю Желев от 3 ноември 1991 г.: "За съжаление констатираме, че съществуват известни действия на някои ръководители и активисти на ДПС, които противоречат на уверенията им, че служат единствено на националните интереси... Такива действия са недопустими и аз категорично ги осъждам. Проблемите на нито една етническа или религиозна общност не биха могли да се решат чрез самоизолация и затваряне. Още по-малко по пътя на дискриминацията. Възстановяването на правата на българските турци не трябва да води до ограничаване правата на българите. Конституцията и законите са еднакво задължителни за всички български граждани и всички държавни институции трябва да гарантират тяхното спазване..."

Към този цитат е трудно да се добави друго. Той е в съответствие с поддържаната в настоящото особено мнение теза, че ДПС е образувано на етническа и верска основа. И още веднъж подчертавам, че ценностите, които чл. 11, ал. 4 от Конституцията защитава, не са претекст за българската държава да избегне своите задължения, включително и международни, по отношение на членовете на една или друга етническа или религиозна общност. От това не следва и обратното: че е допустимо представителите на тези общности да бъдат с накърнени права заради етническата им принадлежност или религиозните им убеждения. Нито че могат да стават обект на омраза, на етнически или националистически чувства, на ненавист. Тогава носителите на такива прояви ще попаднат под действието на чл. 44, ал. 2 от Конституцията.

Такава е конституционната реалност на ДПС. Тя е следствие на фактическата реалност, създадена от непредубедено изложените обстоятелства. На тези обстоятелства трябва да се гледа само през призмата на Конституцията, изцяло в рамките на Конституцията подлежи на разрешаване повдигнатият (от оправомощен субект) спор за конституционността на ДПС. Ето защо правилното решение на повдигнатия спор по чл. 149, ал. 1, точка 5 от Конституцията означава да се обяви противоконституционността на ДПС. За да се ограничи движението ^{само} в защитата на основни човешки права и свободи, за които е създадено, без да осъществява функции, присъщи само на политическите партии.

От това не произтичат последици, засягащи статута на народните представители в 36-то Народно събрание, избрани с листата на ДПС, включително и на приетото за разглеждане основание - за установяване на неизбираемост. Народните представители са получили мандат от избор, който е редовно проведен. До участие в изборите са допуснати вследствие на издигане на кандидатурите им от организация, която без да е обявена за противоконституционна при регистрацията си за участие в изборите, е допусната до такова участие с влязъл в сила административен акт (решение на ЦИК, потвърдено от Върховния съд).

4. Изразеното становище по точка 1 от диспозитива на решението е подкрепено от шест съдии от Конституционния съд в заседание, проведено с участието на 11 съдии. Следователно издаденото решение се подкрепя от петима съдии.

Резултатът, получен при гласуването, не дава възможност да бъде постановено решение, поради което правилното приключване на делото следва да бъде в смисъл прекратяване поради невъзможност да се постанови решение при условията на чл. 151, ал. 1 от Конституцията.

Съгласно чл. 151, ал. 1 от Конституцията Конституционният съд постановява решенията си с мнозинство повече от половината от всички съдии. За да бъде постановено решение, е необходимо квалифицирано мнозинство от седем съдии. В случая такова мнозинство не получава нито едно от разрешенията. Предмет на делото е спорът за конституционността на ДПС. Този предмет обуславя и съдържанието на решението. В единия случай отговорът гласи: "ДПС е противоконституционна партия", а в другия - "ДПС не е противоконституционна партия". Именно второто произтича от съдържанието на издаденото решение, въпреки че според разпоредителната му част, изразена в точка 1 от диспозитива, се отхвърля искането, с което е повдигнат спорът за конституционността на ДПС, т.е. искането за обявяване на противоконституционността на ДПС. За уважаването на това искане са гласували шест съдии, но и становището за отхвърляне на искането не е получило необходимото квалифицирано мнозинство. Въпреки това се стига до постановяване на решение.

От друга страна, решението, разглеждано като единство на мотиви и диспозитив, съдържа съображения в смисъл, че ДПС не е противоконституционна партия, защото не противоречи на чл. 11, ал. 4 от Конституцията. Щом се излагат мотиви в този смисъл, действителното съдържание на решението е: "ДПС не е противоконституционна партия". В това се състои основанието за отхвърляне на искането, а не в нещо друго (напр., че не е доказано или защото се позовава на конституционни разпоредби, които не се отнасят до преценката на конституционността на политическите партии и сдружения). Това основание обаче няма подкрепата на седем гласа на съдии от Конституционния съд и поради това не може да доведе до постановяване на възприетото решение.

Вън от това решението е постановено в нарушение на основен принцип, според който колективните органи (вкл. съдебни) вземат решения с мнозинство. Не е нужно този принцип да бъде обосноваван. Няма основания да бъде нарушаван.

Ето защо от гледище на правилното тълкуване и прилагане на чл. 151, ал. 1 от Конституцията, правилният изход на делото е неговото прекратяване, без да се постановява решение по същество, тъй като е невъзможно да се постигне предвиденото в Конституцията мнозинство.